

ЈОВИЦА ПАВЛОВИЋ
Институт за европске студије
Београд

УДК 324(4):323(485+489+480)
Оригиналан научни рад
Примљен: 30.08.2019
Одобен: 12.09.2019
Страна: 167-180

ИЗБОРИ ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ У ШВЕДСКОЈ, ДАНСКОЈ И ФИНСКОЈ 2019. ГОДИНЕ: ПОЗИЦИОНИРАЊЕ ПАРТИЈА У ОДНОСУ НА ДОМАЋЕ И ЕВРОПСКЕ ТЕМЕ*

Сажетак: Овај рад изучава друштвено-политичке поделе које постоје унутар нордијских земаља чланица Европске уније како би пружио упоредни аналитички увид у начин позиционирања шведских, данских и финских странака током изборне кампање за Европски парламент (ЕП) 2019. године, што последично доприноси и разумевању резултата које су северноевропске партије оствариле на тим изборима. Први циљ подразумева пружање анализе изборних резултата у Скандинавији, док други циљ истраживања обухвата примену дизајна најсличнијих система (*MSSD – most similar systems design*) ради уочавања независних варијабли које су допринеле разликама у резултатима, као и разликама у начину позиционирања партија левице, деснице и центра у три поменуте државе током кампање, при чему се за теоријски оквир узима Липсетева и Роканова (Lipset & Rokkan 1967) теорија о сврставању странака; теорија расцепа. Полази се од хипотезе да је на кампање нордијских странака највише утицала потреба да се одреде у односу на две теме, имиграцију и Брегзит (*Brexit*), као и да је (не)успех сваке партије на изборима био сразмеран (не)способности њеног руководства да се адекватно позиционира и постави у односу на те теме. Резултати истраживања указују на то да су странке – како би оствариле позитивне изборне резултате – све спремније да своје историјски препознатљиве ставове и позиције обликују према актуелним питањима. Тај тренд делимично уздрмава стабилност партијских система нордијских земаља, али их не нарушава у потпуности, што се види и по исходу избора за ЕП.

Кључне речи: Шведска, Данска, Финска, Европска унија, Европски парламент, избори, теорија расцепа

* Истраживање је спроведено у оквиру пројекта „Србија у процесима европских интеграција: глобални контекст, институције, идентитет“ (број 179014). Руководилац пројекта је научни саветник др Миша Ђурковић. Пројекат спроводи Институт за европске студије и део је програма основних истраживања и основних усмерених истраживања за циклус 2011. - 2020. године којим управља Министарство просвете, науке и технолошког развоја. Више информација доступно на Интернет страници www.ies.rs.

Увод: Контекстуализација предизборних кампања за Европски парламент у нордијским државама

Утисак који се могао стећи читањем Интернет портала скандинавских земаља чланица Европске уније током трајања предизборне кампање за ЕПје тај да су избори за посланике у Европском парламенту никада важнији.¹ Међутим, упркос сензационалистичким насловима који су одавали утисак да је гласање за ЕП политички догађај деценије најављујући „Луде европске изборе“ (Sipilä 2019, 23. април) или „Најјачу подршку Европској унији до сада“ (Baastrup 2019, 25. април), предизборна кампања за ЕП у Финској и Данској кренула је озбиљније да се захуктава тек пред саме изборе, што и не чуди, јер су током прве половине 2019. године политичке партије у овим државама највећим делом биле посвећене домаћим парламентарним изборима који су у првој поменутој земљи одржани 14. априла, док су у другој одржани 5. јуна, непуне две недеље након европских избора.

Ипак, финске и данске партије домаће предизборне кампање једним делом су искористиле и како би се позиционирале у односу на теме које су значајне и за европске изборе, који су у Скандинавији одржани 26. маја ове године. У том смислу, најзаступљеније су биле теме попут Брегзита (*Brexit*), мигрантске кризе и масовне имиграције, раста популарности радикалне деснице, као и теме везане за економске, еколошке, спољне и безбедносне политике Европске уније и њених држава чланица, док питању могућег проширења на остатак Балканског полуострва пажња није посвећена чак ни у контексту дебате о евентуалним изменама постојећег формата ЕУ.

За разлику од данских и финских странака, овогодишња активност шведских партија у потпуности је била окренута европским темама, односно изборима за ЕП, јер су кампању за домаће парламентарне изборе завршиле у септембру 2018. године, док су преговоре о формирању Владе –који су трајали прилично дуго у односу на уобичајену праксу–окончале средином јануара, када је социјалдемократ Стефан Левен (*Stefan Löfven*) поново изабран на место премијера, овог пута захваљујући обећању Либералне странке и Странке центра да неће блокирати формирање левичарске мањинске Владе (иако у њој неће учествовати) како би се избегла могућност доласка све популарнијих Шведских демократа на власт. Судећи по доминантним темама предизборне кампање за ЕП, Шведску јавност такође највише интересују питања везана за Брегзит, миграције и имиграцију, економију, безбедност, екологију и раст рејтинга странака које се позиционирају крајње десно на политичком спектру, док је у овој земљи донекле било присутно и питање родне равноправности и заступљености жена у руководећим телима Европске уније, што није у истој мери случај код њена два нордијска суседа.

Теме које се намећу као најзаступљеније у медијима и у јавном дискурсу управо и представљају највећу разлику између ове и кампање која је претхо-

¹ У скандинавске државе овде убрајамо и Финску превасходно због културно-историјских (а не нужно географских) разлога.

дила изборима за ЕП 2014. године. Током петогодишњег периода између два изборна циклуса питање имиграционе политике постало је – као последица миграционе кризе – темељ најновије линије расцепа у скандинавским друштвима, док је након Брежита важно место заузела и тема будућности Европске уније, односно места нордијских земаља у њој. Иако се политички расцепи које ова питања и теме наглашавају једним делом подударају са традиционалним друштвеним несугласицама које су изнедриле партијске системе нордијских држава, не може се занемарити нова паневропска димензија тих подела која не само што додатно наглашава постојеће разлике између левице и деснице и тако продубљује поларизацију бирача унутар све три државе, већ истовремено уздрмава и структуру скандинавских партијских система увећавајући међупартијски јаз.

Такав развој догађаја – у ком леви блок тежи очувању свог уобичајено јаког упоришта код просечног скандинавског бирача истицањем посвећености постојећем европском пројекту, док се умерени десни блок дистанцира од некада присутног евроскептицизма да би се удаљио од нове деснице која својим гласачима нуди или другачију визију Европске уније или аргументе за напуштање исте – несумњиво је представљао један од фактора који је утицао на повећану излазност на европске изборе 2019. године. Излазност у Шведској и Данској традиционално надмашује европски просек, што је био случај и овај пут (ЕУ 50,95%, Шведска 55,27%, Данска 66,08%), док је у Финској обично нешто мања, па је тако и 26. маја ове године била 40,70% (European Parliament 2019). Поређења ради, 2014. године излазност у ЕУ била је 42,61%, у Шведској 51,07%, у Данској 56,32%, а у Финској 39,10% (European Parliament 2014).

Теоријски приступ: Утицај друштвено-политичких расцепа на партијско позиционирање нордијским државама

Извесно је да је на поменути пораст излазности на европске изборе утицала актуелност Брежита као теме о којој медији помно извештавају још од 2016. године, али и растућа поларизација три нордијска друштва, која је – иако не искључиво – пре свега производ супротстављених погледа на проблем масовних миграција, односно на мигрантску кризу која је свој врхунац достигла 2015. године, када су скандинавске земље, првенствено Шведска, постале финална дестинација већини људи који су у Европу пристизали из Африке и са Блиског истока. Појава нових кључних тема које нису у том облику и у толикој мери биле присутне у јавном дискурсу током претходних избора за ЕП произвела је и нове линије друштвено-политичких подела у Скандинавији.

Међутим, поделе које су произашле из раније непостојећих политичких питања попут Брежита и мигрантске кризе једним делом се преклапају са традиционалним западноевропским друштвеним расцепима које су пре више од пола века идентификовали Липсет и Рокан (1967). Липсетов и Роканов структуралистички приступ расцепима користан је и као подлога за разумевање актуелних изборних токова и резултата. Због тога њихова теорија расцепа

(*cleavagetheory*) према којој су старе европске партије настале у односу на четири структурне поделе које карактеришу друштва Западне Европе (а то су подела између центра и периферије, урбане и руралне средине, државе и цркве, власника капитала и радника), а према којој нове партије настају/профитирају сваки пут када се појави нова значајнија друштвено-политичка подела, и даље може послужити као одличан оријентир за разумевање савремене поларизације нордијског бирачког тела, а самим тим и за разумевање начина на који су поменути расцепи утицали на позиционирање и на резултате партија на изборима за ЕП.

Оно што највише одваја теорију расцепа од других теорија које се баве бирачким преференцијама и позиционирањем партија у односу на релевантна политичка питања је то што њен приступ занемарује краткотрајну стратешку страначку интеракцију и психолошке аспекте који утичу на изборне одлуке гласача како би пажњу посветио структурним узроцима који одређују партијско сврставање и бирачко понашање (Hooghe&Marks 2017, 111). Према теорији расцепа, политичке партије могу донекле бити флексибилне у прилагођавању својих ставова постојећим трендовима који одређују токове предизборних кампања, али ће суштина њиховог политичког деловања увек бити одређена ставом који заузимају у односу на кључне актуелне политичке расцепе (ибид., 112). Истовремено, сваки коперникански обрт у смислу одрицања од вишедесетилетског позиционирања према за нордијска друштва историјски кључној друштвеној подели (власници капитала – радници) представљао би превелики шок за гласаче који припадају језгру бирачког тела традиционалних странака, што са собом носи ризик који старе нордијске партије нису спремне да преузму чак и када се то језгро видно умањује. Најбољи доказ таквог партијског понашања на северу Европе представљају странке умерене деснице – Странка умерених у Шведској (тзв. модерати), Конзервативна народна странка у Данској (тзв. конзервативци) и Партија националне коалиције у Финској (тзв. коалиционисти) – које упркос умањењу бирачког тела на које могу да се ослоне (што због демографских промена у самој структури становништва, што због промене лојалности код млађих гласача који се окрећу радикалној десници) остају при политичким позицијама којима су историјски лојалне и према којима су препознатљиве.

Међутим, то не значи да су партије статичне конзервативне организације које нису способне да се прилагоде новом времену, новим темама и новим изазовима. Према теорији расцепа, странке нове друштвене расцепе препознају, али се труде да их дискурзивно обухвате и каналишу кроз призму традиционалних расцепа на основу којих постоје – што објашњава настанак тзв. кечол (*catch-all*) странака које се труде да понуде одговор на сваку тему изазвану новим расцепима – или да замагле значај нових расцепа како би истакле уобичајене теме на којима оне скупљају гласове, што је стратегија на коју се у Скандинавији ослањају и устаљена левица и десница, али која неизбежно доводи до дестабилизације партијског система и настанка или јачања нових странака које се отвореније баве актуелним темама, попут зелених странака које су се у Скандинавији појавиле осамдесетих година, радикално десних

партија које су настале деведесетих година, као и партија налик Феминистичкој иницијативи у Шведској које су се појавиле у скорије време као странке првенствено фокусиране на једно питање (*single-issue party*).

Истраживачка питања и методолошки приступ

Када су у питању овогодишњи избори за ЕП, истраживање пре свега захтева пружање одговора на следеће питање: „Који су структурни чиниоци (независне варијабле) и на који начин допринели разликама у позиционирању партијалевице, деснице и центра у односу на кључне теме током предизборних кампања у Шведској, Данској и Финској?“ Друго истраживачко питање, које се надовезује на прво, гласи: „Како је начин на који су се нордијске партије позиционирале у односу на предизборне теме утицао на коначан исход избора за ЕП у Скандинавији?“

Примена дизајна најсличнијих система као методе помоћу које ћемо доћи до одговора на прво истраживачко питање чини се логичном, с обзиром да испуштамо партијско позиционирање (које овде одређујемо као зависну варијаблу) у државама у којима су партијски системи, институционалне поставке, друштвено-политичке теме, историјско наслеђе и културе врло сличне. Ради испуњавања сврхе овог рада сличности успостављамо као независне контролне варијабле, док ћемо разлике које идентификујемо сматрати независним експланаторним варијаблама. Треба напоменути и то да се материјал на који се ослањамо приликом пружања одговора на друго истраживачко питање састоји од релевантних аналитичких текстова, новинских чланака и Интернет извора који се баве политичким дешавањима на северу Европе и који су објављени не више од годину дана пре одржавања избора за ЕП.

Хипотезе: Опште претпоставке о позиционирању партија у односу на кључне теме

Хипотеза 1—Као што је већ наведено, полази се од хипотезе да је на кампање нордијских странака највише утицала потреба да се одреде у односу на две теме, имиграцију и Брегзит, јер те две теме тренутно производе најзначајније друштвено-политичке поделе и тако приморавају партије да јавну активност обликују у односу на њих. Међутим, начини на који то чине странке сличних усмерења у три државе које су предмет ове студије често су различити, а претпоставка је да су те разлике проузроковане структурним дивергенцијама три бирачка тела у њиховом односу према имиграцији и Бреگزиту. Рецимо, док традиционално најјача Социјалдемократска странка, која се у Шведској везује за нордијски модел државе благостања, све више нагиње транснационалној — паневропској и глобалној — солидарности како би се позиционирала као странка која Швеђанима нуди очување њиховог егалитаријанског идентитета, Социјалдемократска странка у Данској заузима све тврђи став

по питању имиграције, потенцирајући важност презервације данске културе и нације, што годи просечном гласачу у Данској. Такође, док су Шведске демократе неколико месеци уочи избора за ЕП промениле свој став према чланству у Европској унији –одустајући од политике „Свегзита“ (*Swexit*) и напутшајући европску посланичку групу „Европа слободе и непосредне демократије“, увидевши да та политика нема подршку шведских бирача – њима политички сродна Данска народна партија задржала је дотадашње спољнополитичке ставове који подразумевају чланство Данске у ЕУ које ужива велику подршку бирачког тела, али је уједно и приступила Европској алијанси народа и нација Матеа Салвинија (*Matteo Salvini*), баш као и Партија Финаца, како би остала доследна и политици коју подржава њено бирачко језгро, а то је политика залагања за промене унутар Европске уније које би државама чланицама обезбедиле већи суверенитет.

Хипотеза 2–Већ је наглашена и претпоставка да је (не)успех сваке партије на изборима био сразмеран (не)способности њеног руководства да се адекватно позиционира и постави у односу на две доминантне теме. У случају кечол странака као што су социјалдемократске партије, партије центра и умерено-конзервативне партије, претпоставка је да је успех зависио од њихове способности да прилагоде своје кампање актуелним темама, а да притом превише не одступе од својих препознатљивих политика. У случају странака које се првенствено фокусирају на једно питање као што су зелене странке и Феминистичка иницијатива у Шведској, претпоставка је да је њихов резултат на изборима зависио од способности да се та питања наметну као доминантна, односно од могућности да се она уклопе у оквире теме имиграције и Брегзита.

Шведска: Избори за европски парламент као прилика за одмеравање снага

Приступање Шведске Европској унији уследило је годину дана након тесног референдума о чланству одржаног 1994. године, у оквиру ког се 52,3% гласача изјаснило позитивно, а 45,8% негативно по питању приступања ЕУ, док је укупна излазност била 83,3% (Gilljam & Homberg 1996, 4). Плебисцит је одржан у повољном тренутку по заговорнике чланства јер је евроентузијазам изазван распадом СССР-а и демократизацијом Источног блока још био у пуном јеку и питање је да ли би Шведска данас била чланица Европске уније да је гласање одржано коју годину касније, или би се држала своје дотадашње политике неутралности и следила пример Норвешке која има врло развијену економску сарадњу са ЕУ иако није држава чланица.

Од приступања ЕУ грађани ове скандинавске земље бирали су посланике за ЕП шест пута. Последњи, шести пут, на изборима одржаним 2019. године резултати су били следећи: од двадесет места колико шведски представници заузимају у Европском парламенту, пет места, као и прошли пут, освојила је Социјалдемократска странка (која припада Прогресивној алијанси социјалиста и демократа) са подршком од 23,48%, што је за непуних 1% мање у односу на

резултат из 2014. године, али за читавих 4,78% мање него на парламентарним изборима одржаним у септембру 2018. године. Странка умерених (Европска народна партија) повећала је број гласова са 13,65% на 16,83% и тако освојила додатно место, па сада у ЕП има четири посланика, али је тај резултат и даље нешто слабији у поређењу са прошлогодишњим изборима када су умерати освојили 19,84%. Шведске демократе (раније Европа слободе и непосредне демократије, сада Европски конзервативци и реформисти) надале су се да ће ово бити први избори у оквиру којих ће постати друга по јачини странка, али су са резултатом од 15,34% и три посланичка места остали нешто иза Странке умерених. Ипак, направили су приметан скок у односу на 2014. годину када су освојили 9,67% гласова, али и благи пад у односу на парламентарне изборе на којима су освојили 17,53% (Valmyndigheten 2019).

Затим се по броју освојених гласова даље ређају Странка животне средине - Зелени (Зелени - ЕФА) са 11,52% и два освојена места (15,41% 2014. године), Странка центра (АЛДЕ) са 10,78% и два освојена места (6,49% 2014. године), Демохришћани (ЕПП) са 8,62% и два освојена места (5,93% 2014. године), Лева странка (ГУЕ/НГЛ) са 6,80% и једним освојеним местом (6,30% 2014. године) и Либерали (АЛДЕ) са 4,13% и једним освојеним местом (9,91% 2014. године), док од странака које су раније имале посланике у ЕП цензус нису прешле Феминистичка иницијатива и Пиратска партија (Valmyndigheten 2019).

Поменути резултати нам указују на то да су у одмеравању снага шведских партија, што су ови избори једним делом и представљали, највећи губитници биле *single-issue* странке, док јасног победника није било. Феминистичка иницијатива и Пиратска партија као синоними за странке које се баве само једном темом, нису пронашле начин да своју кампању прилагоде најважнијим актуелним питањима. Растућа поларизација шведског друштва по питању имиграције (а у контексту избора за ЕП и Брегзита) њихове теме учинила је питањима другог – а слободно се може рећи и трећег – реда, па је неуспех ових партија на изборима 2019. године био готово неизбежан. Велики пад у односу на претходне изборе забележила је и Странка животне средине - Зелени, иако су еколошка питања играла важну улогу у оквиру кампање за ЕП широм Европе. Међутим, док су зелене странке-чланице европске политичке групације „Зелени - Европски слободни савез“ –у другим ЕУ државама (попут Финске) забележиле изузетно добре резултате, зелени у Шведској могу се сматрати жртвом никада веће подељености бирачког тела у односу на питања везана за имиграцију, па су еколошка питања, иако трећа по реду по важности после Брегзита, остала у сенци, што је ову *single-issue* партију ставило у неповољан положај.

С друге стране, Шведске демократе – странка коју многи такође сматрају партијом једног питања – профитирале су на изборима 2019. године јер им није било превише тешко да се јасно одреде по питању имиграције у Европску унију и последично имиграције у Шведску, пошто се добар део програма који желе да спроведу заснива на потпуном обустављању прилива новог становништва из земаља које нису чланице ЕУ. Ипак, иако је постигла приметан скок

у односу на претходне изборе, остаје утисак да ова партија није остварила прижељкиване резултате, јер су очекивања креирана предизборним истраживањима јавног мњења (као и одређеном дозом медијске панике због раста популарности радикалне деснице) била велика, можда и превелика. Чињеница да нису успели да постану друга најпопуларнија странка у Шведској изненадила је многе аналитичаре који су предвиђали могућност таквог исхода, а руководство Шведских демократа ставила у ситуацију да јавност убеђује у чињеницу да је остварен позитиван изборни резултат.

Док су се Шведске демократе усресредиле на тему имиграције, социјал-демократе су успеле да окрену тему Брегзита у своју корист, користећи потешкоће кроз које пролази Влада Уједињеног Краљевства да увери шведску јавност да је опстанак у Европској унији – упркос свим проблемима изазваним мигрантском кризом – једини прави избор за будућност Шведске, представивши себе као гарант активније улоге Шведске у процесу доношења одлука унутар ЕУ. Према политичким порукама које су упућивале социјалдемократе, решење не лежи у напуштању ЕУ, нити у промени њеног формата, већ у имплементацији фер квота за расподелу избеглица. У кампањи су гласну подршку својих бирача добили приликом помињања могућности увођења казних мера за које ће се залагати на нивоу Европске уније; казних мера усмерених према земљама попут Мађарске, које не желе да раде на стварању заједничке имиграционе политике ЕУ. Тако су одговорност за негативне последице мигрантске кризе успели да пребаце на екстерне факторе, уједно задржавши дискурс о важности егалитаријанског приступа према оним избеглицама које су већ пристигле у Шведску.

Иако су успели да задрже подршку готово четврт бирача који су изашли на изборе за ЕП, ни Социјалдемократска странка није могла да прогласи „победу“ на овим изборима. Пошто значајних објективно-мерљивих осцилација у односу на резултате остварене у септембру 2018. године није било, може се рећи да су од нерешеног резултата приликом овогодишњег одмеравања снага у субјективном смислу највише профитирале партије умерене деснице и центра (пре свега Демокришћани и Странка центра, али и Странка умерених), доказавши кроз благи раст популарности на изборима за ЕП да радикална десница није незаустављиви талас који прети да угрози положај старих партија њихове политичке оријентације.

Данска: Избори за Европски парламент важни упркос одржавању парламентарних

За разлику од Шведске која је Европској унији приступила тек 1995. године, Данска је свој захтев за чланство Европској економској заједници (ЕЕЗ) поднела још 1961. године, одмах након што је то учинило Уједињено Краљевство. Данска економија била је средином двадесетог века толико везана за британску да је опонашање односа Уједињеног Краљевства према ЕЕЗ сматрано најрационалнијом спољном политиком (Bache & George 2006, 540-542). Зато је,

након што је председник Француске Шарл де Гол (*Charles de Gaulle*) уложио вето на чланство Велике Британије, Данска такође одлучила да обустави преговоре о приступању ЕЕЗ. Преговори су настављени након промена у француском Председништву, а резултирали су интеграцијом Данске у ЕЕЗ 1973. године након референдума у ком је учествовало 90,1% грађана, од којих је 63,3% подржало приступање, док је 36,7% било против (Dieter & Stöver 2010, 524).

Данска је тако једина нордијска држава чији су грађани учествовали на свим изборима за Европски парламент, али је излазност 2019. године од 66,08% била већа него икада раније (European Parliament 2019.) Међутим, иако је је имиграција као тема која је била саставни део предизборне кампање утицала на пораст броја бирача који су 26. маја изашли да гласају, њен утицај је био другачије природе него у Шведској. Наиме, док се у Шведској главна линија друштвено-политичке поделе заснива на теми прилива странаца, Данско становништво је кроз фазу страха од имиграције прошло неколико година раније, па је пред изборе за Европски парламент тема добрим делом већ била затворена након два догађаја. Први се односи на низ рестриктивних имиграционих политика које је Дански парламент (*Folketing*) усвојио током претходних годину дана, једна од којих предвиђа одузимање приватне имовине илегалним придошлицама до окончања поступка потражње азила у Данској, као и смештање оних чији је захтев одбијен – а који немају намеру или средства да се врате у своју домовину – на напуштено острво Линдхолм (Abend-Vordingborg 2019, 26. април). Други догађај, који је директно везан за први, представља радикални заокрет Социјалдемократске странке која је променила доскорашњи политички курс када је не само подржала све анти-имиграционе мере, већ и преузела анти-имиграциону реторику којом је до тада суверено владала крајња десница, оставивши тако странке попут Данске народне партије без њиховог најјачег оружја.

Социјалдемократска странка профитирала је и на убедљиво најважнијој теми Европских избора у Данској, а то је тема Брегзита, јер се попут најјаче либералне странке у држави (збуњујућег имена „Левица“) позиционирала као гарант опстанка Данске у Европској унији. У маниру истинске кеч ол странке, доминирала је и еколошким темама попут глобалног загревања. Прошлогодишње рекордне летње температуре на северу Европе учиниле су ово питање једном од кључних на изборима за ЕП, јер су Данци као главну институционалну инстанцу за сучељавање са климатским променама препознали сарадњу европских земаља кроз наднационалне органе Европске уније. Пошто је успела да се позиционира и као странка која води одговорну еколошку политику, Социјалдемократска странка (која припада Прогресивној алијанси социјалиста и демократа) обезбедила је три места у ЕП остваривши резултат од 21,5%, што је за 2,4% више него 2014. године, док су само неколико дана касније на парламентарним изборима узели чак 25,9% гласова. Ипак, поменута Левица (АЛДЕ) завршила је изборе за ЕП као највећи победник остваривши раст од 6,8% у односу на изборе 2014. године (сада су освојили четири места уз резултат од 23,5%), док су на парламентарним изборима поновили тај резултат са 23,4% (DR 2019). Левица је позитиван резултат остварила одличним позиционира-

њем у односу на тему Брегзита, као и јаом анти-руском реториком, јер је Русију и њену обавештајну делатност представљала као главну претњу по стабилност и јединство Европске уније.

Највећи губитници овогодишњих избора за ЕП и парламентарних избора у Данској свакако је радикално десна Данска народна партија (Европска алијанса народа и нација), која је на европским изборима остварила резултат од 10,8% и обезбедила само једно место, што је за читавих 15,8% мање него 2014. године када су из кампање изашли као најјача странка, да би на парламентарним изборима 5. јуна доживела потпуни дебакл када је са резултатом од 8,7% остала без двадесет једног од тридесет седам места у парламенту (DR 2019). Овакав исход, иако неочекиван, био је крајње логичан ако се у обзир узме чињеница да је Данска народна партија у својој основи странка која је као *single issue* партија своје највеће успехе остварила управо на инсистирању на имиграцији као главној теми. Пошто су друге партије успеле да се адекватно позиционирају у односу на овај друштвено-политички расцеп, Данској народној партији остављен је јако мали маневарски простор за позиционирање у односу на друге (сада актуелније) теме попут Брегзита, на којој – у таласу свеопштег евроензузијазма који је захватио Данску 2019. године – такође нису могли да профитирају као традиционално евроскептична опција. Ипак, треба поменути да су описаном суноврату допринеле и корупционашке афере које су се везивале за деловање функционера ове странке управо у Европском парламенту, због којих је првобитни шеф њихове посланичке групе Мортен Месершмит (*Morten Messerschmidt*) морао да се повуче са тог места августу 2016. године.

Од осталих партија треба напоменути Конзервативну народну странку (ЕПП) која је са 6,2% (2,9% мање него 2014. године) задржала једно место у Европском парламенту, док је са 6,6% на парламентарним изборима добила шест нових столица у Данском парламенту, као и три странке које су оствариле повољне резултате фукосирањем на еколошка питања: Социјалистичку народну странку (Зелени - ЕФА) која је освојила два места са 13,2%, што је 2,2% више него 2014. године, Радикалну либералну левицу (АЛДЕ) која је такође освојила два места са 10,1%, што је за 3,6% више у односу на 2014. годину и Црвено-зелену алијансу (ГУЕ/НГЛ) која је у оквиру свог првог учешћа остварила резултат од 5,5% и обезбедила једно место у ЕП (DR 2019).

Финска: Избори за Европски парламент у сенци парламентарних избора

Финска је Европској унији приступила 1995. године, кад и Шведска. На референдуму одржаном годину дана раније појавило се 70,8% гласача, од којих је мало више од пола (тачније 56,9%) подржало придруживање Финске Европској унији, док је 43,11% било против. Месец дана касније на Оландским Острвима одржан је засебан плебисцит, у оквиру ког је приступање ЕУ подржано великом већином гласова.

На шестим по реду изборима за Европски парламент у Финској Партија националне коалиције (ЕПП) освојила је 20,8% гласова, што је 2,6% више него на априлским парламентарним изборима, али и непуна 2% мање у односу на 2014. годину, због чега је задржала три места у ЕП. Зелена лига (Европска зелена странка) освојила је 16,0%, што је за 4,5% више него на парламентарним и читавих 6,7% више него на претходним изборима за ЕП, па је овај пут обезбедила два посланика, уз трећег додатног који ће приступити својим дужностима након што Уједињено Краљевство напусти Европску унију. Социјалдемократска странка (Партија европских социјалиста) била је трећа по јачини странка и такође је обезбедила два места са 14,6%, што је за 2,3% више него 2014. године, а за 3,1% мање него у априлу. Партија Финаца (Европска алијанса народа и нација), раније позната као Прави Финци, освојила је 13,8% гласова, чиме је за 1% надмашила резултат од пре пет година и тако задржала два посланичка места, али је уједно и умањила подршку за 3,7% у односу на парламентарне изборе. Странка центра (АЛДЕ) изгубила је једно посланичко место освојивши два са 13,5% гласова, док су по једно место освојиле Лева алијанса (ГУЕ/НГЛ) са 6,9% и мањинска Странка Шведског народа у Финској (АЛДЕ) са 6,3% (Yle 2019).

Као и у Шведској и Данској, током предизборне кампање највише се говорило и имиграцији и Бреگزиту, али се за Финску може рећи да су еколошке политике биле једнако важне као тема, ако не и важније. Ипак, за разлику од Шведске где питања попут имиграције поларизују различите друштвено-политичке таборе, све веће финске странке – с изузетком Партије Финаца – заузимају сличне ставове у односу на три наведена питања, а то су следећи ставови: а) треба консолидовати и пооштрити имиграциону политику Европске уније, али и равноправно међу државама чланицама распоредити избеглице којима је заиста потребна помоћ, б) треба сачувати основу постојећег формата Европске уније и унапредити је како би била способна да агилније реагује на нове изазове, в) треба заједнички радити на проналаску решења за превенцију даљих климатских промена, као и на сучељавању са већ присутним последицама тих промена.

Ипак, финске партије су током кампање изнеле различите погледе о начинима на који треба постићи поменуте циљеве (да ли економских или политичким, европским или домаћим мерама), док је партија Финаца остала чврсто на свом становишту да је свака дискусија о темама које се не тичу имиграције тренутно бесмислена, јер су Финској под хитно потребне крајње рестреktivне имиграционе политике које би првенствено обуставиле прилив нових избеглица у ову нордијску државу. Анти-имиграциона кампања помогла им је да остваре јако добар резултат на парламентарним изборима, али су на изборима за ЕП предност добиле странке које су озбиљно приступиле еколошким питањима. То најбоље доказује резултат Зелене лиге, која је, иако друга по броју гласова, из мајских избора изашла као највећи победник. Њихови гласачи били су мотивисанији да изађу на европске изборе него на националне, јер је највећа зелена странка у финској успела да постави питање климатских промена као наднационално европско питање. С друге стране, реторика Парти-

је Финаца остала је заробљена у националним оквирима који су успостављени месец дана раније на парламентарним изборима, а неуспех руководства ове странке да питање имиграције постави као питање које се решава не само на државном, већ и на европском нивоу, допринело је паду са другог на четврто место међу најпопуларнијим странкама у року од непуна два месеца.

Закључак: Упоредна анализа кампање и резултата избора за Европски парламент у нордијским државама

Из управо описаног тока предизборне кампање и анализираних изборних резултата закључује се да су идентификовани друштвено-политички расцепи који постоје унутар нордијских земаља чланица Европске уније (и који се заснивају на теми имиграције, Брегзита и једним делом на еколошким питањима), иако исти у својој основи, од државе до државе варирали по свом значају, што је утицало на кампањско позиционирање и резултате странака. Полазећи од претпоставке о општој социолошко-политичкој сличности шведског, данског и финског друштва и страначких сцена унутар ових држава, може се идентификовати неколико специфичних структурних разлика које су допринеле другачијим кампањама и различитим исходима избора за ЕП.

Пре свега, примећено је да је егалитаријански приступ питању имиграције део Шведског идентитета у знатно већој мери него у Данској и Финској. Тако је описана подела око приступа питању имиграције у Шведској створила јасну политичку поделу, док је у Данској и Финској та подела била мањег интензитета, због чега су радикално десне партије у ове две државе, али нарочито у Данској, имале слабији резултат него у већини држава Европске уније. Њихова стратегија да сву енергију током кампање усмере на питање прилива миграната једноставно није уродила плодом.

У Данској је, уместо имиграције, главна тема била Брегзит, а избори су протумачени као прилика да се покаже лојалност идеји и пројекту Европске уније. Партије које су успеле да се одреде као изразито про-европске (а уједно и анти-руске, јер је Русија интерпретирана као једна од претњи по стабилност Европске уније) највише су профитирале на овим изборима. Поларизације партија у том смислу није било у оној мери у којој је она постојала у Шведској, јер су за непријатеља више идентификовани спољни фактори него супарничке странке.

У Финској је радикална десница пробала да наметне имиграцију као тему, али пошто је она виђена као домаће питање (пре свега због географске одвојености Финске од остатка ЕУ и мањег прилива миграната током мигрантске кризе у поређењу са западним суседима), десничари су остварили слабији резултат него на парламентарним изборима. Зелена лига постигла је одличан резултат, пошто су њени гласачи изборе за ЕП препознали као прилику за утицање на решавање глобалних еколошких питања, што је у мањој мери био случај у Данској, а у још мањој мери у Шведској.

Закључујемо запажањем да позиционирање нордијских партија током предизборне кампање за ЕП, као и резултати које су те партије оствариле, указују на то да су гласачи на северу Европе дали јасну подршку заједничког будућности северноевропских држава унутар Европске уније. Иако су структурне разлике допринеле разликама у нивоу важности доминантних предизборних тема од државе до државе, општа питања која привлаче пажњу скандинавских гласача су иста, а политичка решења која прижељкују везана су за будућност у ЕУ. То се види не само по већој излазности на изборе и већој заступљености предизборне кампање у медијима него икада раније, већ и по резултатима избора који су на северу Европе ишли изразито у корист про-европских странака.

Литература:

1. Abend-Vordingborg, Lisa. 2019 (16. januar). "An Island for 'Unwanted' Migrants Is Denmark's Latest Aggressive Anti-Immigrant Policy". *Time*, preuzeto sa: <https://time.com/5504331/denmark-migrants-lindholm-island/>
2. Baastrup, Simon. 2019 (25. april). "Klimakamp, Brexit, Trumpogruksiskontrolde: DanskernebakkeropomEUsomaldrigfor"(Klima, Bregzit, Tramp i ruski botovi: Danci pružaju najjaču podršku Evropskoj uniji do sada). *Politiken*, preuzeto sa: <https://politiken.dk/indland/art7158022/Danskerne-bakker-op-om-EU-som-aldrig-f%C3%B8r>
3. Bache, Ian & Stephen George. 2006. *Politics in the European Union*, Oxford: Oxford University Press.
4. Dieter, Nohlen & Philip Stöver (eds). 2010. *Elections in Europe: A Data Handbook*, Baden-Baden: Nomos Publishing.
5. DR. 2019. "Valgresultat". (Rezultati izbora). *DR*, preuzeto sa: <https://www.dr.dk/nyheder/politik/resultater/ep-valg>
6. European Parliament. 2014. "Results of the 2014 European Elections - Turnout". *TNS/Scytl in cooperation with the European Parliament*, preuzeto sa: <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/turnout.html>
7. European Parliament. 2019. "2019 European Election Results". *European Parliament in collaboration with Kantar*, preuzeto sa: <https://election-results.eu/turnout/>
8. Gilljam, Mikael & Sören Homberg (eds). 1996. *Ett knappt ja till EU: Väljarna och folkomröstningen 1994* (Tesno „da“ za EU: Birači i referendum 1994.). Stockholm: Gotab.
9. Hooghe, Liesbet & Gary Marks. 2017. "Cleavage theory meets Europe's crises: Lipset, Rokkan, and the transnational cleavage" *Journal of European Public Policy*, 25 (1): 109-35.
10. Lipset, Seymour & Stein Rokkan (eds). 1967. *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: The Free Press.
11. Sipilä, Annamari. 2019 (23. april). "Britanniaan on tulossa hullut euro-vaalit, ja Nigel Farage uusi Brexit-puolue hioo jo kynsiään" (Ludi evropski izbori stižu u Britaniju, a nova Stranka za Bregzit Najdžela Faraža zadovoljno trlja ruke). *Helsingin Sanomat*, preuzeto sa: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006080413.html>
12. Valmyndigheten. 2019. "Valresultat 2019" (Rezultati izbora). *Valmyndigheten*, preuzeto sa: <https://www.val.se/valresultat/europaparlamentet/2019/valresultat.html>
13. Yle. 2019. "Eurovaalit" (Rezultati izbora). *Yle*, preuzeto sa: <https://vaalit.yle.fi/epv2019/fi>

ELECTIONS TO THE EUROPEAN PARLIAMENT IN SWEDEN, DENMARK AND FINLAND IN 2019: PARTY POSITIONING IN RELATION TO DOMESTIC AND EUROPEAN ELECTION TOPICS

Summary: This work examines the socio-political divides that exist within Nordic EU member states with the goal of providing a comparative analytical insight into the manners in which Swedish, Danish and Finnish parties positioned themselves on the political spectre during the 2019 elections to the European Parliament (EP), and with the sequential aim of analysing and understanding the results which they achieved. The paper first offers an analysis of the Scandinavian EU election results, and then applies the most similar systems design in identifying the independent variables which contribute to the different election outcomes and to the differences in the ways in which left, right and centre parties positioned themselves during the election within the three mentioned countries, while leaning on Lipset and Rokkan's theoretical framework about party alignment; cleavage theory (1967). The starting hypothesis is that the campaign of Nordic parties was mostly influenced by their need to position themselves in regard to two key issues, the issue of immigration and Brexit. It is hypothesised that the success/failure of Nordic parties at the 2019 EU elections depended on the success/failure of each party in approaching the two mentioned key issues. Election results show that parties are ever more ready to modify their historically recognisable positions in line with new emerging issues if it means achieving better results. This trend causes a certain dose of instability within the Nordic party systems, but it does not completely break them apart, as the results of the EU elections indicate.

Key words: Sweden, Denmark, Finland, European Union, European Parliament, elections, cleavage theory